

**1-2 háttéranyag:
Vízfolyás és állóvíz tipológia**

Vízfolyások típusba sorolása

A tipológiáról, referencia-feltételekről és minősítési rendszer kidolgozásáról szóló útmutató¹ szerint a **tipológia fő célja** az, hogy **típus specifikus referencia feltételek**et határozzon meg, amelyeket aztán az ökológiai állapotértékelés alapjaként lehet használni. A fizikai, kémiai, geológiai („abiotikus”) jellemzőkből összeállított tipológiai rendszer alapozza meg a **biotikus rendszert**. Az útmutató szerint lehetőség van a tipológiai rendszer felülvizsgálatára, vagy az olyan elemek kizárására ebből, amelyek nagy természetes változatosságot mutatnak a referencia feltételek tekintetében.

A VKI által előírt kötelező tipológiai elemek közül: a tengerszint feletti magasság, a vízgyűjtő-terület nagyság, a geológia és ezt kiegészítve, választott jellemzőként a mederanyag durvasága és a mederesés nagysága kerültek felhasználásra a magyarországi vízfolyások differenciálásához („B” rendszer). Az második VGT-hez képest a tipizálási alapelvek nem módosultak. A vízfolyás-tipológia továbbra is a VKI-ban leírt „B” rendszer szerinti.

A VGT3-ban használatos tipológia négy kategóriából épül fel, ezek a következők:

1. Víztest mederesése
2. Víztest mederanyagának szemcsemérete
3. Víztest geokémiája
4. Víztest vízgyűjtőjének mérete

A négy kategória részletesebb leírása a következő:

¹ Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC) - Guidance Document No 10. - Rivers and Lakes – Typology, Reference Conditions and Classification Systems, European Communities, 2003. ISBN 92-894-5614-0

Szempont	Kategória	Értéktartomány	Tradicionalis megnevezés
Mederesés	nagy esésű	mederesés >2,5‰	hegyvidéki
	közepes esésű	mederesés 0,15 ‰ - 2,5‰	dombvidéki
	kis esésű	mederesés <0,15 ‰	síkvidéki
Mederanyag szemcsemérete	durva	szikla, kötőrmelék, kavics, homokos kavics	
	közepes	durva-, közép- és finomhomok	
	finom	kőzetliszt, agyag	
Geokémiai jelleg	szilikátos	meder alapkőzetének és vízének kölcsönhatásából kialakult minőség	
	meszes		
Vízgyűjtők mérete	Duna méretű	>100 000 km ² (XXL)	
	nagyon nagy	10 000-100 000 km ² (XL)	
	nagy	1000-10 000 km ² (L)	
	közepes	100-1000 km ² (M)	
	kicsi	10-100 km ² (S)	

Mederesés: A felvehető értékek: nagy esésű, közepes esésű, kis esésű.

A korábban „magassági kategóriaként” szereplő kategória megszűnt, helyét a mederesés kategória váltotta fel. A tipológiában beírt dombvidéki-hegyvidéki, dombvidéki és síkvidéki megjelölés ez alapján került megállapításra.

Kiemelt szerepét az indokolja, hogy az európai szintű összehasonlíthatóság miatt hegyvidéki (800 tszf. m feletti) kategóriát a továbbiakban nem tarthatunk fenn.

A kis / közepes esésű domborzat határa a biológiai validáció szerint 0,1355‰, a nagy / közepes esésű domborzat határa 2,58 ‰.

Mederanyag szemcsemérete:

A felvehető értékek: durva, közepes-finom.

Geokémia: A felvehető értékek: szilikátos, meszes.

A geokémia (a tavaktól eltérően) nem a vízminőséget, hanem a meder alapkőzetének és vízének kölcsönhatásából kialakult minőségét jelzi. (A víz kémiájának elemzése a Ca és HCO₃ koncentrációk vizsgálata alapján történt, megvizsgálva, hogy ez alapján elkülönül-e a szilikátos/meszes/szerves jelleg. Mivel nem jöttek ki egymástól elkülönülő diszkrét értékhatárok, viszont különösen a bevonatlakó és fenéklakó vagy mederfenék közeli életmódot folytató az élőlényközösségek reagálnak az alapkőzet változására, így azt tartalmazza a tipológia.)

Vízgyűjtő mérete: A felvehető értékek : XXL, XL (N), L, M, S, illetve a Duna méretű folyók esetében: F (felső szakasz), K (középső szakasz), A (alsó szakasz)

Tengerszint feletti magasság: A felvehető értékek:

A tipológiában a mederesés jellemzi ezt a kategóriát. A biológiai validációban is fontos volt ezeknek az értékeknek az alkalmazása is, ennek alapján a nagy esésű és közepes esésű terület (hegyvidéki-dombvidéki) határa Magyarországon 350 tszf. m feletti, a síkvidéki kis esésű területek 150 tszf. m alattiak.

A biológiai szempontok alapján validált tipológia a következő:

Biológiai típus	Hidromorfológiai altípus	Típus megnevezése	Tengerszint feletti magasság	Geokémiai jelleg	Mederanyag	Vízgyűjtő méret	Mederesés
1	S	1S	dombvidéki-hegyvidéki	szilikátos	durva	kicsi (S)	nagy esésű
2	S	2S	dombvidéki-hegyvidéki	meszes	durva	kicsi (S)	nagy esésű
2	M	2M	dombvidéki-hegyvidéki	meszes	durva	közepes (M)	nagy esésű
3	S	3S	dombvidéki	meszes	durva-közepes-finom	kicsi (S)	közepes esésű
3	M	3M	dombvidéki	meszes	durva-közepes-finom	közepes (M)	közepes esésű
4	L	4L	dombvidéki	meszes	durva	nagyon nagy- nagy	közepes esésű
5	S	5S	síkvidéki	meszes	durva	kicsi	kis esésű
5	M	5M	síkvidéki	meszes	durva	közepes	kis esésű
6	S	6S	síkvidéki	meszes	közepes-finom	kicsi	kis esésű
6	M	6M	síkvidéki	meszes	közepes-finom	közepes	kis esésű
7	L	7L	síkvidéki	meszes	közepes-finom	nagy	kis esésű
8	XL	8N	síkvidéki	meszes	közepes-finom	nagyon nagy	kis esésű
9	F	9F	síkvidéki	meszes	durva	Duna méretű	közepes esésű
9	K	9K	síkvidéki	meszes	durva	Duna méretű	kis esésű
10	A	10A	síkvidéki	meszes	közepes-finom	Duna méretű	kis esésű

Állóvizek típusba sorolása

Magyarország az állóvizekre vonatkozó tipológiai rendszer kidolgozásánál is a „B” rendszert választotta.

A „B” rendszer szerint kötelező jellemzők: a tengerszint feletti magasság, a földrajzi szélesség és hosszúság, a mélység, a geológia és a méret.

Tipológia leírása:

Tengerszint feletti magasság: A felvehető értékek: síkvidéki, dombvidéki.

A tájjelleg mutatja, és nem a tengerszint feletti magasságot, dombvidéki tározóink egy része is 200 m tszf alatti (130 tszf. m feletti, legmagasabb 540 m magas). Nincs hegyvidéki tározó, minden állóvizünk 800 m tszf magasság alatti.

Geokémia: A felvehető értékek: mesze, szikes, szerves.

A víz kémiai tulajdonságait jellemzi.

Méret kategória: A felvehető értékek: kicsi, közepes, nagy, nagyon-nagy

B tipológia szerinti, magyarországi viszonyokat vesz figyelembe: 0,5-1 km², 1-10 km², 10 km² felett. 10 km² alatti tavaink esetében a biológia minősítési elemek nem jelzik minden esetben a tó méretét, a sekély tavak esetében ez a határ nem határolható el élesen.

Mélység kategória: A felvehető értékek: nagyon-sekély, sekély, közepes, mély.

B tipológia szerinti, magyarországi viszonyokat tükröz. (1 m alatti, 1-3 m közötti, 3-5 m közötti, 5 m feletti tavak)

Időszakosság: A felvehető értékek: állandó, időszakos.

Ha a víztest legalább öt (5) évente egyszer kiszárad, időszakos az állóvíz.

Szempont	Kategória	Értéktartomány			
Méret	kicsi	0,5-1 km ²			
	közepes	1-10 km ²			
	nagy	10-100 km ²			
	nagyon nagy	>100 km ²			
Tengerszint feletti magasság	síkvidéki	200 tszf m alatt (80-190 tszf m között)			
	dombvidéki	120 tszf m felett (128-541 tszf m között)			
Hidrogeokémiai jelleg	meszes	Vízminőségi paraméter	MESZES	SZIKES	SZERVES
		pH	7,5-8,7	8,5-9,5	7,5-8,2
		Vezetőképesség $\mu\text{S}/\text{cm}$	300-750	>1500	550-800
		HCO ₃ mg/l	<300	>500	300-500
	szikés	Ca mg/l	30-65	15-40	50-95
		K mg/l	2,5-8	10-75	3,5-7
		Mg mg/l	10-60	20-300	30-45
		Na mg/l	10-40	>250	20-40
	szerves	KOI _{cr} mg/l	<35	>35	30-60
		A tavak vízkémiai jellegét jellemző határok a tavak vízminőségi adatsoraiból készültek a KARTÉR FEVI adatbázisából a 10 és 90 %-os tartósságú értékeket alapul véve típus szerint. A szerves besorolás további alapfeltétele a tőzeges-lápos altalaj megléte volt.			
Mélység kategória	nagyon sekély	< 1 m			
	sekély	1-3 m			
	közepes mélységű	3-5 m			
	mély	>5 m			
Vízborítás	állandó				
	időszakos	Legalább 5 évente egyszer kiszárad			

A tipológia úgy készült el, hogy abba a mesterséges és erősen módosított tavak is besorolhatóak legyenek biológiai hasonlóság alapján (nem feltétlenül követve, de figyelembe véve a hidromorfológiai kategória határokat).

A biológiai szempontok alapján validált tipológia a következő:

Típus megnevezése	Méret	Tengerszint feletti magasság	Geokémiai jelleg	Vízmélység	Vízforgalom
1	nagyon nagy	síkvidéki	meszes	közepes	állandó
2	nagy	síkvidéki	szikes	sekély	állandó
3	kicsi, közepes	síkvidéki	szikes	nagyon sekély	időszakos
4	kicsi, közepes	síkvidéki	szikes	sekély	állandó
5	kicsi, közepes, nagy	síkvidéki	meszes-szerves	sekély, nagyon	állandó
6	kicsi, közepes	síkvidéki és dombvidéki	meszes	közepes, mély	állandó
7	nagyméretű	síkvidéki és dombvidéki	meszes	közepes, mély	állandó
8	kicsi, közepes	dombvidéki és síkvidéki	meszes	nagyon sekély, sekély	időszakos